

Din, Gelenek ve Modern Toplum - Almanya'daki Durumu

Marlies Fischer

Kardinal Josef Ratzinger'in XVI. Benedikt olarak Katolik Kilisesi papalığına seçilmesinin ardından, kısa süre önce Bild gazetesinde "Biz papayız!" haykırışıyla bir manşet atıldı. Ratzinger'in selefi Johannes II. Paul'un ölümü, ölümünden sonraki matem haftası ve nisan ayı başlarında medyayı taklip eden hiçbir Alman'ın fark etmemiş olamayacağı matem törenleri, Almanya'da bir tür abartılı inanç reklamı başlattı ve görünüşe bakılırsa kitleleri harekete geçirdi. Şimdi 480 yıldan daha uzun bir süre sonra, bir Alman tekrar papalığa seçildi! Dini simgeler taşıyan eşya sanayii büyük bir hızla harekete geçti, XVI. Benedikt adına tişörtler, kurabiyeler ve binalar üretilmeye başlandı. XVI. Benedikt'in Golf marka eski arabası, bir elektronik alış-veriş sitesi olan Ebay'da astronomik bir fiyata ulaştı. Yani halkıyla birlikte bütün bir Almanya, dindar insanlar ve gayretli kilise müdavimleri halinde, inanç ve dinde tek vücut mu oldu?

Fakat Almanya Federal Cumhuriyeti'nde gerçek durum çok daha başkadır ve ben Almanya'daki iki kilisenin, yani Protestan ve Katolik Kiliselerinin durumuyla ilgili bir panorama çizmeye çalışacağım.

Almanya'da 2003 yılında Protestan Kilisesine mensup olan yaklaşık 25,8 milyon, Latin-Katolik Kilisesine mensup olan ise 26,2 milyon kişi vardı. 3,3 milyon mensubuyla İslam dini Almanya'da üçüncü büyük din olurken, İslam'ın ardından Budizm (210.000), Yahudilik (189.000) ve Yehova Şahitleri (166.000) gelmektedir. Fakat 20 milyondan fazla Alman vatandaşı hiçbir mezhebe mensup değildir. 1990'lı yıllarda üye sayılarında yaşanan hızlı düşüşün ardından, büyük kiliselere üye olanların ve üyelikten çıkanların sayısında bir istikrar görülmeye başlandı.

2004 yılı sonunda yapılan bir ankete göre Almanların %65'i Tanrı'ya inanmaktadır. Tanrı'ya inananların oranı Batı Almanlarda %76, Doğu Almanlarda ise %21'dir. Fakat bu oranlar kiliseye gitme oranlarına yansımamaktadır. Buna göre, 2003 yılında Protestanların sadece %3,9'u, Katoliklerin ise sadece %15,2'si kiliseye gitmiştir. Birçok pazar günü insanlardan sadece küçük bir grup yolunu şaşırıp kilise kürsüsünden Tanrı'nın kelamını dinlemek üzere kiliseye giderken, Noellerde her şey bir bayram havasında geçtiği ve verilen vaazı dinlemek bir aile geleneği haline geldiği için, kiliseler dolup taşar. 2028 yılına kadar bu iki büyük mezhep, sayıları yaklaşık 52 milyonu bulan üyelerinden 13 ile 16 milyonunu kaybedecek.

Bu ise korkunç maddi sonuçlar doğuracaktır ve etkisini şimdiden göstermeye başladı bile: Kuzey bölgelerindeki kilise mensupları (Hamburg ve Schleswig-Holstein eyaletlerindeki Protestanlar) maddi imkansızlıklardan dolayı en az altı kiliseyi kapattı, yıktı, anaokuluna veya meskene dönüştürdü ya da başka Hıristiyan cemaatlara hibe etti. Bunun ardından altı kilisenin daha kapatılacağı söylenmektedir. Kısa bir süre önce Hamburg'da ünlü bir aşçının eski bir kiliseyi

lezzetli yemeklerin yapıldığı bir tapınak lokantaya dönüştürme planı, halkın öfkelenmesine neden oldu.

Almanya'daki kiliselerin başlıca gelir kaynağı kilise vergisidir. Bu vergi, kiliseler adına devlet tarafından kilise mensuplarından kesilir ve kiliselere aktarılır. Weimar Anayasası'nın 137. maddesiyle bağlantılı olarak anayasanın 140. maddesine göre tüzel kişi olan dini cemaatlerin eyalet yasalarının belirlediği nispette vergi alma hakları bulunmaktadır. Dinî topluluklar, eyaletlerin çıkardıkları kilise vergisi yasalarına ve dinî topluluğun kendi cemaatinin yaşadığı bölgeleri için çıkardığı vergi yönetmeliğinin belirlediği ölçülerde vergilendirme hakkını kullanırlar. Bu vergi sürekli olarak tartışmalara neden olmaktadır.

Kilise vergisinin devlet tarafından toplanması, Almanya'ya özgü bir durumdur; diğer ülkelerde böyle bir kilise vergisi yoktur. Bu ülkelerde kiliselerin finansmanı, kiliselerin kendi mensuplarından aldıkları aidatlar veya bağışlarla sağlanmaktadır, örneğin ABD veya Fransa'da durum böyledir.

Kilise vergisinin belirlenmesinde esas alınan matrah, gelir vergisidir. Bavyera ve Baden-Württemberg eyaletlerinde bir kiliseye mensup olan kişiler, gelir vergisine ilave olarak %8 kilise vergisi ödemektedirler. Diğer eyaletlerde ise %9 talep edilmektedir. Bu kilise vergileri, kilisenin durumuna göre farklı olmak üzere, kilise gelirlerinin yaklaşık %63 ila %80'ini oluşturmaktadırlar. Kilise vergisini ödeme yükümlülüğü ilgili dinî kuruluşa mensup olmaya bağlıdır ve kiliseden resmen ayrılmakla bu yükümlülük ortadan kalkar.

2002 yılında Almanya'da kilise vergilerinden elde edilen gelir 8,4 milyar Euro'ya ulaşmış, bunun 4,1 milyarı Katolik Kilisesine 4,3 milyarı ise Protestan Kilisesine verilmiştir. Kiliseler, kilise vergilerinden elde ettikleri bu gelirleri kendi verdikleri bilgilere göre aşağıdaki şekilde kullanmaktadırlar (rakamlarda yuvarlama yapılmıştır):

- Katolik Kilisesi:
 - Personel giderleri: Yaklaşık %60
 - Aynı giderler, yönetim giderleri: Yaklaşık %10
 - Kilise yapıları: Yaklaşık %10
 - Okul ve eğitim: Yaklaşık %10
 - Sosyal giderler ve hayır işleri: Yaklaşık %10
 - Protestan Kilisesi:
 - Personel giderleri: Yaklaşık %70
 - Aynı giderler, yönetim giderleri: Yaklaşık %10
 - Kilise yapıları: Yaklaşık %10
 - Okul, eğitim, sosyal giderler ve hayır işleri: Yaklaşık %10
- Kilise vergisinin devletin vergi dairelerince toplanması tartışmalıdır. Bu konuda en sık eleştiri alan hususlar şunlardır:
- Devletin dünyevi veya dinî bir görüşü temsil eden bir grup için vergi toplaması, din ve dünya görüşü konularında devletten beklenen tarafsızlık ilkesine ters düşmektedir.
 - Kilise vergisinin alınması özellikle Protestan eyalet kiliselerinin ve Latin Katolik Kilisesinin tek taraflı desteklenmesi anlamına gelmektedir.

- Yapılan idari giderler, kiliselerin devlete bıraktıkları vergilerle karşılanamamaktadır.

Buna karşın kilise vergilerinden faydalanan kiliseler ise çok çeşitli görevlere yönelik olarak yaptıkları harcamalar için üye aidatlarının sürekli ödenmesinin kaçınılmaz olduğu ve bu aidatların toplanmasının da en güzel şekilde devlet tarafından yerine getirildiği görüşündeler.

Diğer bir gelir kaynağı giderek azalmaktadır – ülke, eyaletler ve belediyelerin kendileri de maddi sıkıntı içindeler ve kreşler, okullar veya hastaneler gibi kilise kuruluşları için verilen milyarlık yardımları kısıtlamaktadırlar. Yapılan yardımların ne kadar olduğu bilinmemektedir.

Bu iki Hıristiyan Kilisesi devletten sonra Almanya'da en büyük ikinci işveren durumundadırlar. Bunların başlıca sağlık, gençlik ve sosyal yardım alanlarında olmak üzere 1,3 milyon çalışanı bulunmaktadır. Eğer kiliseler asli veya fahri çalışanlarıyla okullar, kreşler, hastaneler, yaşlıların bakımı, danışma merkezleri ve kendi kendine yardım gruplarıyla ilgilenmemiş olsalardı, sosyal bir devlet olan Almanya'da her şey olumsuz ve gayri sosyal olurdu.

Anayasanın 4. maddesine göre, din ve vicdan özgürlüğü ile dinî inanç ve dünya görüşü özgürlüğü dokunulmazdır. Ayrıca insanların dinî inançlarını serbestçe yaşaması da anayasanın teminatı altındadır. Fakat birkaç yıldan beri, örneğin dinin okullarda nasıl olması gerektiği konusunda tartışmalar ve fikir ayrılıkları vardır. Buna göre Alman Anayasa Mahkemesi, 1995 yılında herhangi bir kiliseye ait olmayan bir devlet okulunun sınıflarına haç işaretinin veya çarmıha gerilmiş Hz. İsa işaretinin asılmasının anayasanın 4. maddesinin 1. fıkrasına aykırı olduğuna karar verdi. Bu kararda Bavyera eyaletindeki bir okulun durumu söz konusuydu.

Almanya'daki okullarda çoğunlukla din dersi de verilmektedir; bu ders anayasanın 7. maddesinin 3. fıkrasına göre müfredat dahilinde olan derslerdendir. Anayasanın 7. maddesinin 2. fıkrasına göre, öğrencinin bu derse katılıp katılmayacağını velileri belirleyebilmektedir. Bu derslerdeki başarının değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ise federal eyaletin alacağı karara bağlıdır. Örn. Schleswig-Holstein eyaletinde din dersleri için not verilmekte, Hamburg'da ise çocukların karnesinde din dersi karşısına "katılmıştır" ibaresi bulunmaktadır. Brandenburg eyaletinde birkaç yıldan beri "Yaşam Planlama-Etik-Din Bilgisi" (LER) dersi bulunmaktadır. Bu dersin konulmasında Alman Anayasa Mahkemesine kadar giden tartışmalar yaşandı. Karşılıklı varılan uzlaşmaya göre, öğrenciler bu dersi bırakabilmekte ve din dersine devam edebilmektedirler. "Değerler" adı altında yeni bir zorunlu dersin konulmaya çalışıldığı Berlin'de ise yeni sürtüşmeler yakındır –ki bu inkar edilemeyecek bir gelişmeye gösterilen bir tepkidir: Almanya'nın yeni eyaletlerinde ve Berlin'de Hıristiyanlar azınlıkta kaldılar. Bu dersin içeriğinin ise yaşam sorunlarıyla ilgili tartışmalar, etik değerler, Hıristiyanlık inancına ve dünya dinlerine dair önemli hususlar olacağı belirtilmektedir. Görünüşe bakılırsa Berlin eyaletinin bu talebiyle de Anayasa Mahkemesi uğraşacak.

Acaba inanç, günümüzde Almanya'daki Hıristiyanlara hâlâ ne vermektedir? Destek mi, güç mü, teselli mi, güven mi, ümit mi, tefekkür mü, yüce bir varlığa güven mi? Bu meseleyi herkesin kendi başına çözmesi gerekecek ve aynen bir kişinin Tanrıya inanıp inanmaması gibi, bu konu da devlet tarafından düzenlenemeyecek bir husustur. Şimdi bu ay sonunda Hannover'deki "Protestan Kilise Günleri", Ağustos ayında Köln'de yapılacak "Dünya Katolik Gençler Toplantısı" veya bütün Avrupa'dan on binlerce gencin akın ettiği yıllık "Taize-Kardeşliği Toplantısı", bu konuda birer etkinlik olmaktadır. Ama acaba bunların etkisi uzun süreli olacak mı? Gururla yapılan "Biz papayız!" çağrısının, birer inanç kurumu olarak kiliselere yararının olup olmayacağını bekleyip göreceğiz.